

Slovenski Pravnik.

Leto XVII.

V Ljubljani, 15. julija 1901.

Štev. 6. in 7.

Jamstvo za poškodovanje ob uporih.

Predaval dr. Ivan Žolger v dunajskem pravniškem društvu.

(Dalje.)

II.

Po tem pregledu obstoječih zakonov nam je premotrovati njih vsebino, da pridemo na tak način k načelnemu delu našega predavanja. V tem oziru je naravno preiskovati v prvi vrsti vprašanje o osebi jamstva; kajti gre za to, od koga je terjati škodo, ki jo je povzročila tretja oseba, bodisi znana in brez premoženja, ali sploh neznana. S tem v zvezi je daljno vprašanje, iz katerega razloga naj v določenem slučaju jamstvena oseba trpi odškodnino. S kratka: vpraša se, kdo jamči za škodo in iz katerega razloga, in ti vprašanji sta sredotočji vsega problema.

Naša naloga je glede teh vprašanj, da določimo vzlasti po zgodovinskem razvoju in po pravnem primerjanju v prvi vrsti načela navedenih dosedanjih zakonodajstev in da si potem, kritično uporabivši dosedanje podatke, stavimo zahteve »de lege ferenda« poseбно tudi glede avstrijskih razmer.

Kar se tiče jamstvene osebe, smo videli, da razna zakonodajstva nalagajo dolžnost odškodovanja povsem javnopravnim skupinam, socijetetam ali pravnim osebam, tako skupini občanov, ali občini kot pravni osebi, redarstvenemu okrožju, ali državi sami.

Zakonodajstva uporabljajo pri tem, dasi imajo različen razvoj in različno notranje utemeljevanje, jedno pravno načelo, katero je po svojem izvoru prav tako staro, kakor je občno pri narodih določenega razvoja, namreč načelo, da jamčijo javnopravne skupine za krivico, ki jo povzroči posameznik. Vsa moderna zakonodajstva so glede odškodovanja za uporniške poškodbe vsklila po svojem izvoru iz starega načela o takozvanem vse-skupnem jamstvu. Posebno pa temelji »loi vendémiaire« še povsem in izključno na tem starem pravu, po katerem jamčijo v gotovih okolščinah sodrugi za kaznjiva dejanja posameznikov.

Če hočemo razvoj zakonodajstev glede odškodovanja za uporniške poškodbe temeljno razumeti, je torej neizogibno, da se natančneje pečamo s pravnim dejstvom glede vsesкупnega jamstva in je nam torej pred vsem izpregovoriti o tem institutu.

Občno jamstvo nahajamo kakor institut v pravnih sistemih takih narodov, pri katerih skrbi za vzdrževanje miru in pravnega varstva ljudstvo samo in pri katerih se še niso razvile posebna oblastva kakor izključni gospodarji pravnih uvedeb, ali vsaj ne s potrebno močjo, oziroma izključnostjo.

V rimskem pravu seveda, vsaj kolikor se ga je nam sporočilo, v tem pravu visoko omikanega naroda ne najdemo nobene primere občnega jamstva. To pač izhaja odtod, ker je rimska država v času, iz katerega se je nam sporočilo rimsko pravo, imela že razvito in mnogovrstno hierarhijo uradnikov in torej ni imela potrebe uporabiti ljudstva samega za neposredno zvrševanje javne službe.

Nasproti pa nahajamo načelo občnega jamstva ne samo pri germanskih in slovanskih pravnih sistemih, marveč tudi v pravu Indijcev in Armencev, Mongolov in pri afričanskih in američanskih neizobraženih narodih. Povsodi tu naletimo na dosledno načelo: da mora skupina seljanov, občanov, tržanov ali stotinarjev jamčiti za osebnino (Wergeld) ali za škodo — morebiti tudi za kazen, ki jo je plačati javnemu oblastvu, ako se v posebnem slučaju ni našlo tatú, morilca, požigalca ali sploh storilca. Občno jamstvo je bilo v prosti državi, ki ni imela vrejenega redarstva, sredstvo, zavarovati si sodelovanje občnosti pri preganjanju, zasledovanju in prijetju zlodejev.

Kakor je terjala država od podložnikov vojaške in sodne službe, tako je terjala in morala terjati od svojih podložnikov tudi redarstvene službe, ako je hotela zadostiti svojemu smotru, da vzdrži in varuje pravni red. Sredstvo, da si je zavarovala to redarstveno sodelovanje, je bilo mej drugim tudi občno jamstvo stótime, občine, sela in trga, če se ni dobilo zlodejca. Tako sta določila že n. pr. merovinska kralja Childepert in Chlotar v slovitih »pactus pro tenore pacis« iz prve polovice VI. stoletja, da morajo stotinarji, če se je v njih stotini zgodila tatvina, povrniti ukradeno reč, ako niso tatu vjeli ali vsaj ne sledu našli v sosedno

stótino; tako je bilo ne glede na to, ali je zadevala stotinarje pri zasledovanju tatu kaka nemarnost, kaka krivda ali ne.

Jednake določbe nahajamo v starošvedskem, zapadnogotskem in anglosaškem pravu. Kar se tiče posebno anglosaškega, odnosno anglosaško-normansko-angleškega prava, je opomniti samo na jamstvo »fridborg-ov« za stavljenje zlodejca pred sodišče in na odločno izvrševanje občnega jamstva, ki ga nahajamo v angleški stótini pod vladno danskih in normanskih kraljev za varnost podjarmilcev.

Podjarmljeni Anglosaksi so ostali še dolgo časa najljutejši sovražniki danskih in pozneje normanskih podjarmilcev. Vsak Danec, ki se je le kje pokazal sam, je bil brez usmiljenja umorjen. Ker je bilo navadno nemogoče najti storilca, je izdal že kralj Knut zano »lex de murdro«, vsled katere so bili stotinarji obsojeni plačati veliko globo, če niso tekom osmih dni izročili storilca. To »lex« je pozneje Viljem Podjarmilec raztegnil tudi na Normance in jo izvrševal jako strogo.

Toda jamstvo angleške stótine ni veljalo samo za slučaje umora in uboja, marveč se je raztegovalo tudi vsled posebnih zakonov na veliko množino drugih zlodejcev, tako n. pr. na vse slučaje ropov, požigov, uničitev hmelskih nasadov, na odrezovanje dreves in drugih nasadov, na upostošenje potnih križev, jezov in naprav na ladjeplovnih rekah, na poškodovanje premogokopov in rudokopov itd. V vseh teh slučajih je morala skupina stotinarjev jamčiti za nastalo škodo, če se storilca ni dobilo. Deloma so se vse te določbe zbrale v takozvani »Black act« Jurja I., katera je pa dobila še pozneje mnoge dopolnitve in razširitve, tako pod Jurjem III., torej koncem XVIII. stoletja.¹⁾ Po nekaterih zakonih so jamčili stanovalci cerkvenega okrožja (parish) ali stanovalci town-a in pripadnega okrožja na pr. po zakonu Jurija I. v slučaju zlobnega gozdnega požiga.

Tudi na Nemškem se je vzdržalo načelo občnega jamstva deloma do prejšnjega stoletja. Tako so bili po raznih lesnih in gozdnih redih iz konca XVIII. stoletja odgovorni občani za lesna in gozdna zlodejstva, če se storilca ni našlo. Da navajamo samo

¹⁾ Ime »black act« (črna akt) je dobil zakon radi tega, ker se je bil izdal proti mnogim zlodejem, ki so si počrnilo obraze in se s tem skušali napraviti pri začetju zlodejstev nepoznate.

nekatero dejstveno slučaje, posebno z avstrijskega ozemlja, so po neki naredbi iz l. 1798. za Gorico in Gradiško jamčili občani za poljske poškodbe, če niso mogli storilca postaviti pred pravico. Zanimiva je tudi naredba iz l. 1716. proti dunajskim židom, vsled katere je moralo vse židovstvo povrniti odvzeto stvar, če ni moglo dobiti žida, ki si je prisvojil ukradeno ali drugače sumno stvar. Ta slučaj je zato zanimiv, ker nam predločuje nekdanje načelo občnega jamstva kot funkcije zadruga v njenem prvotnem smislu, t. j. prvotne, osebne, pravne in mirovne zveze, in ker nam dokazuje, kako nepravilno je, če se smatra občno jamstvo za posledico markine zadruga.

V obče pa je glede nemškega prava omeniti, da se je načelo občnega jamstva, razglašeno s toliko odločnostjo po merovinških kraljih, že za Karolingovcev več ali manj pozabilo. To je pač posledica velikega propada, katerega je doživelo javno oblastvo v srednjem veku: kajti to načelo, katero je bilo veliko breme prebivalcem in tudi grajščinskim, se je dalo vzdrževati samo po jako močni pravni oblasti. Zato ga nahajamo v navedenih lesnih in gozdnih redih še-le takrat zopet, ko je z ustanovitvijo deželnih vladarjev nastal novi sloj, kojemu je bilo res do odločnega preganjanja zlodejcev in do mogočnega redarstva.

Isto opazimo tudi v francoskem pravu. V normanskih krajih Francije, bivajočih pod strogo vlado, je bilo načelo občnega jamstva vedno in neomajano v veljavi in kronisti ne morejo dosti prehvaliti, kako dobrodejne posledice je imelo to načelo v službi javne varnosti gledé oseb in lastnine. V onih časih je bila varnost v deželi bajé tolika, da je moglo dete, obloženo z zlatom in dragimi kameni, potovati brez najmanjše nevarnosti. V drugih francoskih krajih pa je prišlo to načelo v veljavo še-le tedaj, ko so začeli teritorski gospodarji vrejevati notranjo upravo. Spominjamo v tem oziru na zanimive »constitutiones aquenses« grofa Province Rajmunda Berengarja iz začetka XIII. stoletja.

Posebno pa vporablja to načelo tudi mnogi »statuti municipali« italijanskih mest in otokov.

Načelo občnega jamstva pa ni samo znano germanskim in iz germanskih elementov snujočim se romanskim pravom, ono je tudi marveč bistveni del slovanskim pravom. Ruski pravni spomeniki, osobito »ruskaja pravda«, poljski zakoni,

posebno poljski zakonik iz XIII. stoletja in zakonik Kazimira Velikega, češke pravne listine iz XIII. stoletja, hrvatski zakon iz Vinodola iz l. 1288., posebno pa obsežni zakonik srbskega kralja Štefana Dušana iz l. 1349. imajo v tem oziru obilo dokazov. Vsi sosedje in prebivalci kake vasi ali okrožja: »vrv«, »opole«, »honitva«, »selo« ali kakor se že imenujejo, so morali za vse, v dotičnem okrožju povzročene protipravnosti civilnopravno in, v gotovih slučajih, celó kazenskopravno jamčiti, če niso dobili storilca. Tako so jamčili za globo radi uboja, za škodo vsled tatvine in ropa, za škodo, ki se je povzročila trgovcem s tem, da se jim ni preskrbelo potrebnega prenočišča. Če se je našlo v kakem mestu ponarejalca denarjev, tedaj je bilo po Štefana Dušana zakoniku ponarejalca zažgati na grmadi, in mesto plačaj škodo ter globo. Mnoge so take določbe v različnih štatutih dalmatinskih mest in otokov, posebno v štatutu otoka Krka.

Načelo občnega jamstva se je sicer poizgubilo, ko se je razvijala moderna država in zadobivala svoj uradniški organizem, ki je prevzel tudi vso skrb za zasledovanje zlodejcev; vendar pa se je deloma ohranilo do današnjega dne. Da navedem samo nekatere bližnje slučaje, omenjam delmatinski, v najnovejšem času izdani poljski zakon iz l. 1882., ki določa v §-u 17, da mora dotična občinska frakcija jamčiti za škodo, ki jo povzroči neznan storilec. Istotako še sedaj veljavno določilo ima reško-redarstveni predpis za Moldavo iz l. 1854. Po tem predpisu mora za vsako odtegnitev ali zlobno poškodbo priplovljene tuje lastnine jamčiti dotična občina, če se ne najde storilca, ali če poizvedeni storilec sam ne more dati odškodnine.

Notranji razlog navedenega občnega jamstva tiči v občni redarstveni obvezanosti. Tri občne dolžnosti so temelji, na katere je preprosta država postavila svoje žitje in svoj red in naravno morala postaviti, to so: vojaška dolžnost, sodna dolžnost in redarstvena dolžnost. V delokrogu občne redarstvene dolžnosti ni bila samo obvezanost posameznika, zlodejce dejstveno preganjati, njih preganjanja z občnim klicanjem »pomagajte«¹⁾ povzročiti, na občno klicanje prihiteti in se preganjanju pridružiti itd., ampak tudi daljna dolžnost vseh, da se storilca dejansko prime in pred pravico postavi. Ta dolžnost, zlodejca prijeti, je

¹⁾ Zakon Vinodolski.

bila po zadružnih načelih občna dolžnost vseh; če se je ni izpolnilo, prišel je tudi občni pritisek proti vsem v obliki jamstva pravnih zadružnikov, in pri tem se ni natančneje razlikovalo glede na način in živahnost sodelovanja posameznega zadružnika za vseobčni smoter. Da se storilca prime, to se smatra za uspeh občnega in enakomernega sodelovanja vseh zadružnikov, in v doseg tega smotra je po zadružnih načelih vsem zadružnikom enakomerno sodelovati; če pa uspeh izostane, morajo pa tudi po zadružnih načelih vsi pravni zadružniki enakomerno jamčiti za škodo, ki zadeva občnost.

Obvezanost občnosti, vsesкупnosti je bila nepogojna, če se storilca ni našlo; obveljal ni ugovor, da se je storila dolžnost, ali da uspeh ni bil mogoč; z drugimi besedami: krivde za odgovornost ni bilo potreba, prikazen, ki vedno znači prvotna priprosta prava.

To, da se izgreznika ne postavi na sodišče, se da pri vseh dotičnih pravih dokazati kot pravni razlog za občno jamstvo. Od dolžnosti, da je izgreznika prijeti, pa do dolžnosti zabraniti izgrede sam, pa je le majhen korak. Obvezanost v represijo véde zбоk popolnejše etike sama k dolžnosti prevencije, — zabranitve. In tako nahajamo za razlog občnega jamstva zgodaj tudi načelo, da mora občnost jamčiti zato, ker ni preprečila izgreda. To se izraža posebno s tem, če se izgreznika sicer poizve, on pa ne more povrniti škode. Nedvomno je zadnje načelo etično višje in véde po svojih posledicah naravnost v področje socialne solidarnosti. Pri enem načelu je smoter občnega jamstva vzlasti ta, da se zavaruje represija proti izgrezniku, pri drugem je pa smoter, zabraniti krivico samo, kakor protisocialno prikazen. Pozneje nahajamo zdaj to, zdaj ono načelo v ospredju in to da jamstvu posebno obliko in razvojno smer.

To so torej temeljna načela, ki so bila podlaga občnemu jamstvu in torej tudi prvotnemu zakonodajstvu glede uporniških poškodovanj. Čim se z razvojem državnega uradniškega organizma vedno bolj izgublja načelo občnega jamstva v drugih strokah in posebno glede posameznih zlodejev, ohranilo je to načelo glede zlodejev ob uporih vedno svojo veljavo. Država, nezmožna, da bi vodila uspešen boj proti uporom s svojimi lastnimi organi, je klicala v teh posebnih slučajih ljudstvo na pomoč in sodelo-

vanje pri vzdržanju javnega miru. In da bi si zavarovala to sodelovanje, je naložila ljudstvu nepogojno jamstvo za nastalo škodo.

To se je tudi zgodilo v raznih zakonih ob času francoske revolucijske dobe in potem v obsežni »loi vendémiaire«. Da, dotično zakonodajstvo revolucijske dobe ni s tem, da je občane same postavilo v službo vzdržanja javnega miru in redü, storilo nič drugega, nego da je občno, v starem pravu veljavno načelo znova uvedlo v posebnih slučajih uporniških poškodovanj. — Zategadelj je »loi vendémiaire« in so tudi nemški, po njej prikrojeni zakoni čisto osnovani na starem načelu občne redarstvene obvezanosti občanov. To se ne kaže samo v obliki jamstva, ampak tudi v pravnem razlogu, v načinu in obsegu jamstvene obvezanosti same.

Oblika jamstva je združniška po smislu starega prava. Jamstvena oseba ni občina kakor pravna oseba, nego občina kakor združniška zveza, kakor vseskupnost posameznih, v občinskem okrožju naseljenih občanov. Zato se tudi odškodninska svota ni iztirjala iz občinske blagajne, ampak s posebno doklado, časih tudi, kakor n. pr. v nasavskem zakonu, z naglavnim davkom. Pri tej posebni dokladi po nekaterih zakonih (n. pr. na Bavarskem) ni nikacij oprostitev, ki so sicer navadne pri dobavi občinskih potrebščin. Takozvani čezmejci so doneskov prav tako oproščeni kakor občani, ki ob času izgredov niso bili v občini pričujoči. Zato je tudi čisto v smislu srednjeveškega združnega načela po izrečnih določilih »loi vendémiaire« in nasavskega zakona bila posameznemu, plačujočemu občanu pridržana tožba na povračilo. Zakoni sicer često rabijo izraz »commune« ali občina, toda tem izrazom gre v bistvu le procesualna in imenovalna veljava. Jamstvena oseba pa je »vseskupnost državljanov in državljansko opravičenih prebivalcev občine«, kakor se izraža nasavski zakon.

Pravni razlog tiči pri sistemu »loi vendémiaire« in po njej ustanovljenih zakonih v dejstvu, da občani, ki so odgovorni za vzdržanje miru in redno niso upora preprečili ali storilca prišli, toraj v načelu preprečitve ali represije. »Loi vendémiaire« in nasavski zakon stojita na stališču preprečitve, toraj dolžnosti občanov, da zabranijo zbiranje upornikov. Če se je prijelo jednega ali več poškodovalcev, to ne odvzame obvezanosti v

jamstvo. Občanu zadružniku, ki je plačal, gre samo tožba na povračilo. Zategadelj pa morajo vsled izrečne določbe nasavskega zakona občani jamčiti tudi tedaj, kedar so povzročilci škode nemaniči.

Jamstvo občanov je zakonita posledica občne in enake obvezanosti vseh, da zabranijo upor in primejo storilca, ne pa, kakor bi se lahko mislilo, jamstvo za popustljivost občinskih organov. To izhaja že iz tega, ker občani jamčijo za dolgove, katere so občani v okrcžju tuje občine napravili, glede katerih toraj občinski organi niso pristojni. Jamstvo je, kakor v starem pravu, nepogojno in se razteza na naključje, »casus«, a vprašanje o krivdi ne pride v poštev.

To so temelji sistema, ki ga nahajamo v »loi vendémiaire« in v dotičnih nemških zakonih.

Zakon z dne 10. vendémiaire je bil na Francoskem formalno vsaj do leta 1884. v veljavi. Toda že za veljave tega zakona se je vsled drugačnih ustavnih razmer naziranje »loi vendémiaire« v teoriji in praksi popolnoma predrugačilo. Avtonomna, v revolucijski dobi ustanovljena neposredna uprava ljudstva se je v reakcijski dobi uničila, prosta volitev občinskih organov odstranila, ljudstvu se je sodelovanje pri vršitvi javne oblasti odvzelo, vsaka udeležba državljana v javnih stvareh kolikor mogoče ovrla; kaj čuda, če pod tako vlado ni bilo več vzdržati naziranja, da se posameznik žrtvuj za občni blagor in za izpolnitev socialnih dolžnosti, na katerih je osnovana »loi vendémiaire«? »Regime« za časa restavracije je odvzel »loi vendémiaire« vso podlago. In tako je dejstveno v zbornicah, v teoriji in praksi bil prepir o tem, ali se s porušenjem republike ni porušila veljava »loi vendémiaire« same. Da so se reakcijske vlade branile, dati iz rok orožje, za časa republike ustanovljeno proti uporom, je prav umevno, in naposled je ostalo, četudi bolj radi politike, v veljavi, naj so teoretiki še tako proti njemu grmeli.

Seveda pa se je — vsled predrugačenih razmer — moralo tudi jamstvo občine v teoriji staviti na čisto druge temelje. V času, ko je bila vsaka udeležba posameznika v javnih stvareh prepovedana, ko se je ljudstvu sploh odrekalo zrelost za svobodo in zmožnost pokorščine do samoizvoljenih oblastev; v času, ko se je proglasila vsa javna oblast in posebno tudi skrb

za vzdržanje javnega redu kakor izključna domena uradništva: v takem času je bilo gotovo težavno, graditi jamstvo občine na načelo, da je posameznik obvezan sodelovati pri vzdržanju javnega miru, na staro načelo vseobčne redarstvene obvezanosti.

In res, sčasoma in polagoma se je premaknilo naziranje o jamstvu: 1. glede osebe jamstvene, 2. glede pravnega razloga in 3. glede načina in obsega jamstva samega. V prvi vrsti je nastopila na mesto jamstva občanov — občina kakor pravna oseba. To se je kazalo predvsem v tem, da se škoda ni izterjala več s posebno doklado glede ob času upora v občini navzočnih občanov, ampak kakor druge občinske doklade iz občinske blagajne. Kar se tiče pravnega naslova, je nastalo naziranje, da je občino zaradi tega proglasiti za odgovorno, ker je njej izročena redarstvena oblast. Posledica tega je bila, da se vkljub veljavi »loi vendémiaire« ni nalagalo jamstva občinam, ki niso imele redarstva v svoji oblasti. Tako se Pariz, kjer je bilo redarstvo v rokah državnih organov, »prefet-a de police«, nikoli ni proglasil odgovornim, čeprav je bila »loi vendémiaire« v prvi vrsti določena za Pariz in to vsled dosledne sodne prakse.

Kar se pa tiče naposled predrugačenega jamstva samega, nastalo je pod vplivom civilnopravne doktrine naziranje, da je odškodnina le v toliko opravičena, kolikor zadeva občino zane-marjenje njenih dolžnosti v izvrševanju krajnega redarstva, toraj nemarnost občinskih organov. Če dokaže občina, da je ona, to se pravi, njeno upravno osebje vse storilo za preprečitev uporniških zbiranj, kar je mogla, se s tem reši vsake odgovornosti. Prej brezpogojno jamstvo občanov postane sedaj jamstvo občine kakor pravne osebe za nemarnost občinskih organov.

Ta, po teoriji in praksi tekom jednega stoletja že za veljave »loi vendémiaire« izvedena in dejansko uporabljena načela so potem tudi v resnici prešla v »loi municipale« iz l. 1884. in postala še danes veljavno pravo na Francoskem. Dandanes tiče toraj na Francoskem jamstvo občini kakor pravni osebi iz naslova samoupravljanja krajnega redarstva, toda samo tedaj, kedar občina ne dokaže, da je ne zadeva nobena krivda. »Loi municipale« 1884 nam predočuje toraj čisto drugačen sistem jamstva za uporniške poškodbe, nego li »loi vendémiaire«.

Omenil sem, da je bila »loi vendémiaire« okoli leta 1850. vzorec raznim nemškim zakonom. Toda tudi tukaj so načela »loi vendémiaire« obveljala samo v novem predelanem duhu vsled vpliva teorije in sodne prakse. Nekateri zakoni, n. pr. nassavski so v popolnem soglasju z »loi vendémiaire« osnovani na starem nepogojnem jamstvu občanov iz naslova redarstvene obvezanosti. Drugi zakoni in med temi tudi avstrijski pa se snujejo zgolj iz novega naziranja o odgovornosti občine kakor pravne osebe za krivdo občinskih organov in sicer zaradi občinske krajno-redarstvene uprave. Zopet v drugih zakonih kakor na Bavarskem nahajamo načela obeh sistemov pomešana. Kar posebno še zadeva oba avstrijska zakona, uveljavljata ta dva še golo represijsko stališče, in jamstvo odpade, če se vsaj jednega storilca prime. Za položaj poškodovanca pa se v tem slučaju zakon ne briga.

Ob čisto drugih načelih sloni pa sedanje angleško pravo, katero se kaže kakor tretji sistem jamstva za uporniška poškodovanja. Jamstvo ne zadeva več kakor nekdej stotinarjev, ampak pravne osebe, sicer ne občine, pač pa glede na velikost ozemlja večja redarstvena upravna okrožja. Dejstvo pa, po katerem se angleški sistem razlikuje od vseh drugih, se kaže v tem, da se angleški sistem postavlja izključno le na stališče poškodovanca, kateremu je na vsak način dati zadoščenje za kršenje njegovih temeljnih pravic. Naj se prime storilca ali ne, naj ima storilec kaj premoženja ali ne, naj obremenjuje javne organe kaka krivda ali ne, je vsejedno. Škodo, ki jo je izvajati iz občnosocialnih okolščin, mora občnost nepogojno povrniti.

V posledici sta si angleški sistem in sistem »loi vendémiaire«, kjer velja nepogojno načelo preprečitve, precej enaka. Toda notranje naziranje v obeh zakonih je temeljno različno. Po »loi vendémiaire« je jamstvo nepogojno, ker so občani nepogojno obvezani, poškodovanja zabraniti; po Riot (Damages) Act pa, ker ne gre, da poškodovanec trpi posledice, ki izvirajo iz občnih socialnih razlogov. »Loi vendémiaire« smatra, kakor staro pravo, jamstvo izključno le, ker naj bo presijsko sredstvo za izpolnitev javne redarstvene obvezanosti; Riot (Damages) Act pa daje odškodnino, ker se je temeljna pravica posameznika vsled nedostatnih javnih naredeb kršila. Pri »loi vendémiaire« je odškodnina

samo sredstvo k smotru, pri Riot (Damages) Act pa sama neposredni smoter. Riot (Damages) Act in »loi vendémiaire« prideta, kar se poškodovanca tiče, do istega zaključka le, ker »loi vendémiaire« stopnjuje obvezanost preprečitve do odgovornosti za naključje (casus) samo. V trenutku pa, ko to, sedanjemu pravu malo ugajajoče jamstvo tudi za nezgodo odpade, zazija nepregleden prepad med obema sistemoma. To nasprotje se nam tudi kaže v primerjanju z »loi municipale«, kateri je krivda predpogoj odškodninske obvezanosti. »Loi vendémiaire«, ki je osnovana na obligaciji, je pri sedanjih rimskopravnih nazorih morala v svojem daljnem razvoju sprejeti moment krivde. V tem smislu je torej »loi municipale« 1884 le potrebna posledica načelnega stališča.

V tako stisko Riot (Damages) Act ni prišla, ker ne rešuje cele stvari s stališča kršene dolžnosti, ampak izključno s stališča posameznika, ki je v svojih temeljnih pravicah oškodovan. In to stališče je po našem mnenju vsled modernega državnega naziranja edino pravo. Kajti pred vsem je istina, da občestvo mnogokrat samo in neposredno povzročuje s svojo politiko v zakonodajstvu in v upravi prikazni uporov ali jih gotovo omogočuje s svojimi ukrepi vselej, četudi le posredno. Povzročna zveza med početjem občestva in med nastalimi nemiri je nedvomna in le ta povzročna zveza sama more biti pri tem vprašanju odločilna, ne da bi se nalagal posamezniku dokaz posebne krivde, katerega navadno sploh ni mogoče dognati. Občestvo je napram posamezniku tako mogočen činitelj, delovanje zamočanega stroja pravnega varstva je tako dalječ od spoznanja in nadzorovanja posameznikovega, da bi bila naložitev takega dokaza isto, kakor če bi se naravnost odreklo vsako odškodnino. Odkar je prevzelo občestvo uporabo pravnih varnostnih naredeb in skrb za vzdržanje miru ter redu, in odkar ima državljan temeljno zajamčenih pravic, mora občestvo nepogojno odškoditi za ona kršenja teh temeljnih pravic, katera so se omogočila s tem, da so pravne varnostne naredbe odrekle ali pa prišle iz tira.

To naziranje tudi prodira povsod zmagovito. Nahajamo ga v zakonu za krivično obsojene, potem v zakonih glede jamstva pri železničnih poškodbah in deloma tudi pri zavarovalnih za-

konih glede nezgod. Tudi država mora jamčiti za nezgode, ki se ji pripetijo pri uporabi njenih javnih sredstev.

Če pride toraj v Avstriji do urejanja vprašanja glede odškodovanj vsled uporov, ne bo smela morda samo razširiti za druge dežele dotična določila čeških in galiških občinskih redov, katera so do cela nezadostna in neskladna z današnjim državnim naziranjem. Tako ureditev je moči izpolniti edino le, kakor na Angleškem, na podlagi modernega načela, da ima posameznik nepogojno odškodninsko zahtevo nasproti občnosti.

Vprašati je le, ali je jamstvo naložiti državni skupini ali pa manjšim skupinam? Po navedenih izvajanjih pač ne gre jamstva nalagati izključno le občinam. To bi ne bilo samo neumestno, ampak tudi neopravičeno. Neumestno, ker zamore občina odškodovati le omejeno, in ker je v malih občinah ravno poškodovanec največkrat tovarnar, podjetnik rudnika, veleposestnik in tako največji davkoplačevalec, ki bi si toraj moral sam plačati svojo škodo. Neopravičeno pa bi bilo zaradi tega, ker ne gre terjati izključno od občine odgovornosti za prikazni, ki imajo v občni socialni organizaciji svoje vzroke.

Prava se nam zdi primerna razdelitev odgovornosti na vse tiste sloje, ki so nositelji občne javnopravne organizacije in tako določajo tudi občni socialni položaj; to pa niso samo občine, marveč tudi država in dežele.

Tudi popolne razbremenitve občine ni zagovarjati; da, občini je celo bistveni del odgovornosti nalagati in sicer ne samo zato, ker je ona avtonomna upravnica krajnega redarstva in ima zategadelj pri zadevnih prikaznih nedvomno glavno ulogo, ampak tudi zato, da se naravna zveza med dolžnostjo in odgovornostjo ne razveže baš tam, kjer je najbolj očitna. Nasproti pa bi bilo moči dolžnost za doneske glede ostalih slojev, države, deželâ v primernem razmerju določiti v manjši meri. Teoretična utemeljitev dolžnosti države in deželâ za doneske je najti pred vsem v dejstvu, da se gre pri uporih prav za prikazni, ki imajo svoj izvor v občnosti socialne organizacije, ne da bi bilo možno ali celo dopustno iztrgati ta ali oni sloj iz občnih medsebojnih razmer; in drugič v tem, da so tudi ti sloji depositarji sredstev javne oblasti, s katerimi sredstvi imajo pa dolžnosti, bodisi posredno ali neposredno skrbeti za ohranitev javnega miru in redu.

Kako pa je urediti razdelitev odgovornosti v pojedinostih, to ni načelno, ampak po konkretnem uvažanju rešljivo vprašanje, na katero odgovarjaj spoznanje politika in zakonodajca. Naša želja je le, da ti sloji v nedalnem času store delo, katero je že dolgo časa njih socialna dolžnost.

More li zastavni dolžnik še ne izbrisano hipoteko odstopiti novemu upniku na tistem mestu kjer je prvotno vpisana?

Spisal dr. M. Dolenc.

Po splošni doktrini novejših pisateljev je pripisovati hipoteki, ki ostane še nadalje vpisana navzlic temu, da je bil dolg že poplačan, pravi materijalnopravni obstanek, ki sicer ne dosega naravnost nadaljnega polnega obstanka upnikove zastavne pravice, a vendar ni zgolj formalnega pomena. V tem zadnjem slučaju bi namreč imel hipotekarni dolžnik brez dvoma nasproti vsakomur — bodisi univerzalni ali singularni naslednik upnikov, najsi ima onerozen ali lukrativen naslov nasledstva — ugovor, da je dolg že plačan. Tako bi se pa izreklo, da je s poplačanjem dolga zastavna pravica brezpogojno prenehala. Ker pa to že uvodna določba §-a 469. o. d. z. ustanavlja, mogla bi imeti končna določba cit. §-a le še ta smisel, da je vknjižena dolžna listina tako dolgo vpisana, dokler ni izbrisana. Za take juristične nesmisle pa seveda v zakonu ni mesta.

Toda norma §-a 469 o. d. z. ni kar brez dvombe jasna. Lahko se namreč — z Exner-jem (»Oest. Hyp.-R.« str. 73 in nasl.) — misli, da navzlic svoji materijalnopravni nepravilnosti nadaljnega obstanka obstaja vpisana hipoteka vsled »garantujoče moči javne knjige« (Exner) v vsakem oziru naprej, tako da bi dobil lastnik hipotekarnega zemljišča samo obligatorno pravico do prenehanja hipoteke, samo ob sebi polnoveljavne. Ta pravni nazor, ki temelji na najstrožjem principu publicitete,